

وزارت جهاد كشاورزی
سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج كشاورزی
معاونت ترویج

هرس باز جوان سازی درختان مسن زیتون

سرشناسه	: یوسفی، زهرا، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور	: هرس بازجوان سازی درختان مسن زیتون / نویسندگان زهرا یوسفی، احمد قلی یان و علی اصغر زیناللو؛ ویراستاران ترویجی نوشین رضانی، حسام الدین غلامی؛ ویراستاران ادبی محسن ربیعی؛ تهیه شده در موسسه تحقیقات علوم باغبانی، دفتر شبکه دانش و رسانه های ترویجی؛ [به سفارش وزارت جهاد کشاورزی، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی معاونت ترویج.
مشخصات نشر	: کرج: سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، معاونت ترویج، نشر آموزش کشاورزی، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۱۶ص: مصور.
شابک	: 978-964-520-409-7
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: زیتون -- هرس
موضوع	: Olive -- Pruning
موضوع	: زیتون -- اصلاح نژاد
موضوع	: Olive -- Breeding
شناسه افزوده	: قلی یان، احمد، ۱۳۶۲ -
شناسه افزوده	: زیناللو، علی اصغر، ۱۳۴۵ -
شناسه افزوده	: سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی. معاونت ترویج. نشر آموزش کشاورزی
شناسه افزوده	: سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی. موسسه تحقیقات علوم باغبانی
شناسه افزوده	: سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی. دفتر شبکه دانش و رسانه های ترویجی
شناسه افزوده	: سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی. معاونت ترویج
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۷ ۹۰۴/۹۰۴ ی/ SB۳۶۷
رده بندی دیویی	: ۶۳۴/۶۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۱۶۸۷۲۴

ISBN: 978-964-520-409-7

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۲۰-۴۰۹-۷

عنوان: هرس بازجوان سازی درختان مسن زیتون
نویسندگان: زهرا یوسفی، احمد قلی یان و علی اصغر زیناللو
ویراستاران ترویجی: نوشین رضانی، حسام الدین غلامی
ویراستار ادبی: محسن ربیعی
مدیر داخلی: شیوا پارسانیک
سروراستار: وجیهه سادات فاطمی
تهیه شده در: مؤسسه تحقیقات علوم باغبانی، دفتر شبکه دانش و رسانه های ترویجی
ناشر: نشر آموزش کشاورزی
شمارگان: ۲۵۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۷
قیمت: رایگان
مسئولیت صحت مطالب با نویسندگان است.

شماره ثبت در مرکز فناوری اطلاعات و اطلاع رسانی کشاورزی ۵۳۵۱۰ به تاریخ ۲۴/۲/۱۳۹۷ است.

نشانی: تهران، بزرگراه چمران، خیابان یمن، پلاک ۱ و ۲، معاونت ترویج،
 صندوق پستی: ۱۱۱۳-۱۹۳۹۵، تلفکس: ۲۲۴-۱۳۹۲۳

مخاطبان نشریه

باغداران، کارشناسان و مروجان مسئول پهنه

اهداف نشریه

پس از مطالعه این نشریه با روش‌های هرس باز جوان‌سازی درختان مسن زیتون
آشنایی شوید.

فهرست

صفحه	عنوان
۹	مقدمه
۱۰	مشکلات باغ‌های قدیمی زیتون
۱۱	هرس بازجوان سازی درختان مسن زیتون
۱۱	روش هرس سربرداری کامل
۱۲	هرس مداوم
۱۲	هرس دوره ای
۱۵	نکات کلیدی در اجرای صحیح هرس بازجوان سازی درختان زیتون
۱۶	منابع

مقدمه

میزان تولید و مصرف زیتون و روغن آن در ایران رو به افزایش است، به طوری که در سال ۱۳۹۴ میزان تولید میوه زیتون به ۱۰۲،۱۱۷ تن رسید که از این میزان، ۶۷،۹۷۶ تن زیتون کنسروی و ۵،۵۴۷ تن روغن زیتون تولید شد. چنین وضعیتی در سطح جهانی نیز دیده می‌شود: میزان تولید روغن زیتون بکر در بازه زمانی پنج‌ساله در دنیا (۲۰۰۸ تا ۲۰۱۳) از ۲،۶۸۸،۲۲۷ تن به ۲،۸۲۵،۷۳۰ تن افزایش یافته است. همچنین میزان تولید کنسرو زیتون در دنیا در همین دوره از ۷،۳۳۰،۴۱۶ تن به ۹،۰۹۳،۷۸۰ تن رسیده است. سطح بارور زیتون ایران از ۲۹،۶۸۳ هزار هکتار در سال ۱۳۸۷، به ۵۲،۳۱۸ هزار هکتار در سال ۱۳۹۴ رسیده است و هم‌اکنون محصول زیتون در ۲۶ استان کشور کشت می‌شود. افزایش میزان تولید میوه زیتون در ایران و دنیا، نشان‌دهنده افزایش مصرف این محصول ارزشمند و همچنین ارتقای آگاهی مصرف‌کنندگان از فواید منحصر به فرد آن است. بنابراین ایجاد باغ‌های استاندارد زیتون و رعایت اصول صحیح نگهداری باغ اهمیت بسزایی دارد. استان‌های گیلان، قزوین، زنجان و گلستان از قدیمی‌ترین استان‌های زیتون‌خیز کشورند که بیش‌ترین تولید زیتون به این استان‌ها اختصاص دارد. در این استان‌ها حدود ۵،۰۰۰ هکتار باغ قدیمی وجود دارد که با مشکلات مدیریتی مواجه‌اند. یکی از این مشکلات هرس نامناسب است که باعث شده نگهداری این باغ‌ها اقتصادی نباشد. در این نشریه احیای باغ‌های قدیمی زیتون به کمک هرس بازجوان‌سازی شرح داده می‌شود.

مشکلات باغ‌های قدیمی زیتون

با افزایش سن، درخت زیتون بتدریج چوب بیش‌تری تولید می‌کند و در نتیجه نسبت برگ به چوب کاهش می‌یابد. این مسئله باعث کاهش عملکرد، تشدید سال‌آوری و کاهش کیفیت میوه خواهد شد. در باغ‌های قدیمی زیتون تراکم زیاد درختان و هرس نامناسب باعث می‌شود شاخه‌های درختان برای رسیدن به نور با همدیگر رقابت کنند و در نتیجه ارتفاع درختان افزایش می‌یابد. همچنین نرسیدن نور به شاخه‌های زیرین و هرس نکردن باعث خشک‌شدن این شاخه‌ها و در نتیجه ضعیف‌شدن درخت و کاهش عملکرد می‌شود. به‌هم‌چسبیدن شاخه‌ها و ایجاد حالت جنگلی در باغ باعث می‌شود دما و رطوبت هوا در فضای داخل درختان باغ‌های قدیمی، نسبت به باغ‌های معمولی، متفاوت باشد. این موضوع باعث ایجاد محیط مناسبی برای رشد آفت مگس زیتون می‌شود (شکل ۱). از سوی دیگر، ارتفاع زیاد درختان موجب می‌شود میوه‌ها روی شاخه‌ها باقی بمانند که منبع تغذیه مناسبی برای آفات زیتون از جمله مگس میوه زیتون هستند.

شکل ۱- آفت مگس زیتون

هرس بازجوان‌سازی در درختان مسن و به‌طور معمول هر ۲۰ تا ۲۵ سال یک‌بار در اکثر کشورهای زیتون‌خیز حوزة مدیرانه انجام می‌شود. در صورتی‌که در کشور ما، به‌دلیل ناآشنایی باغداران با اصول هرس بازجوان‌سازی، باردهی باغ‌های قدیمی کم می‌شود و به همین دلیل نگهداری آنها اقتصادی نیست.

هرس بازجوان‌سازی درختان مسن زیتون

احیای باغ‌های قدیمی زیتون به‌روش هرس بازجوان‌سازی انجام می‌شود. هرس بازجوان‌سازی به سه روش مختلف انجام می‌گیرد: هرس سربرداری کامل، هرس مداوم و هرس دوره‌ای. در ادامه هر کدام از این روش‌ها توضیح داده می‌شوند.

روش هرس سربرداری کامل

در این شیوه، تمام تنه‌های درخت از ارتفاع $1/5$ تا ۲ متری حذف می‌شوند. بعد از ۲ تا ۳ سال از هرس شدید، باید بازوهای جدیدی که تشکیل‌دهنده فرم تاج هستند انتخاب شوند. بعد از ۴ تا ۵ سال، تاج جوان با باردهی اقتصادی شکل می‌گیرد. شکل ۲ درخت را قبل از هرس و بعد از هرس سربرداری کامل نشان می‌دهد. شکل ۳ نیز نشان‌دهنده درختی هرس‌شده با این روش است.

بعد از هرس

قبل از هرس

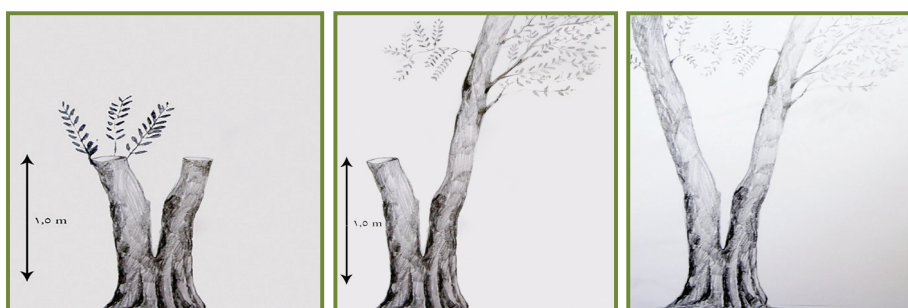
شکل ۲- هرس بازجوان‌سازی سربرداری کامل

شکل ۳- درخت هرس‌شده در سال اول (سمت راست) و درخت هرس‌شده پس از گذشت یک‌سال (سمت چپ)

هرس مداوم

در این روش ابتدا درخت به دو قسمت تقسیم می‌شود. در سال اول، قسمت اول تنه از ارتفاع ۱/۵ متری هرس می‌شود. این ارتفاع بدون در نظر گرفتن ارتفاع تنه اصلی است. برای مثال، اگر ارتفاع تنه ۱ متر باشد، از ارتفاع ۲/۵ متری سربرداری می‌شود. در سال دوم هرسی انجام نخواهد شد، اما در سال سوم قسمت بعدی درخت حذف می‌شود. شکل ۴ روش هرس مداوم درخت و شکل ۵ درختی هرس شده با این روش را نشان می‌دهند.

سال سوم هرس

سال اول هرس

قبل از هرس

شکل ۴: هرس بازجوان‌سازی مداوم

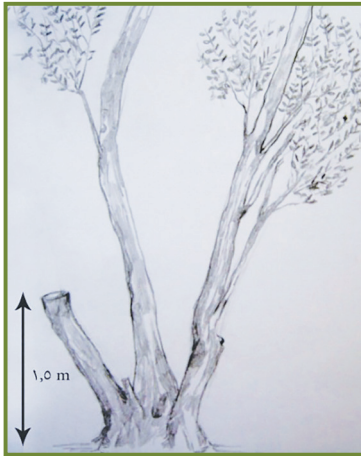

شکل ۵- هرس درخت به روش مداوم در سال اول (سمت راست) و هرس مداوم در سال دوم (سمت چپ)

هرس دوره‌ای

در روش بازجوان‌سازی دوره‌ای، برش‌ها به صورت دوره‌ای روی درختان مسن انجام می‌شود. در سال اول، یکی از ۳ یا ۴ بازوی اصلی بریده می‌شود و بقیه بازوهای درخت

برای تولید محصول باقی می‌مانند. بعد به شاخه بریده‌شده زمان داده می‌شود که شاخه جدید تولید کند. این شاخه‌ها در سال چهارم به بار می‌نشینند. در سال دوم، بازوی دوم قطع می‌شود و این عمل تا حذف کامل بازوها ادامه می‌یابد. در نتیجه، درخت هر سال دارای محصول خواهد بود و تاج آن نیز بازجوان‌سازی می‌شود. شکل ۶ روش هرس دوره‌ای درخت و شکل ۷ درختی هرس‌شده با این روش را نشان می‌دهند.

سال اول هرس

قبل از هرس

سال سوم هرس

سال دوم هرس

شکل ۶- هرس بازجوان‌سازی دوره‌ای

شکل ۷- هرس دوره‌ای درخت در سال اول (سمت راست) و هرس دوره‌ای درخت در سال دوم (سمت چپ)

در هر سه روش هرس بازجوان‌سازی، چند ماه بعد از هرس، جوانه‌هایی از محل برش تنه و پای درخت به‌وجود می‌آید که شاخه‌های هدف را از جوانه‌های محل برش انتخاب می‌کنند و جوانه‌های ضعیف و درهم‌رفته را جدا و حذف می‌کنند. همچنین تنه‌جوش‌ها و پاچوش‌ها در شهریور هر سال کاملاً حذف می‌شوند (شکل ۸).

شکل ۸- پاچوش و شاخه‌های جوانه‌زده (سمت راست) و تنه‌جوش‌های درخت پس از انجام هرس بازجوان‌سازی (سمت چپ)

نکات کلیدی در اجرای صحیح هرس بازجوان‌سازی درختان زیتون

- ۱- باغداران خرد زیتون به دلیل درآمد حاصل از فروش میوه زیتون و اعتقاد راسخ به مقدس بودن این درخت، در برابر قطع کامل یا تدریجی شاخه‌های درختان مسن زیتون مقاومت می‌کنند. بنابراین لازم است کلاس‌های ترویجی و آموزشی در خصوص ضرورت انجام این هرس و نحوه احیای مجدد باغ زیتون برای باغداران مذکور برگزار شود.
- ۲- باغداران زیتون که وابستگی شدیدی به درآمد حاصل از باغ زیتون دارند، بهتر است از روش‌های هرس مداوم یا دوره‌ای برای بازجوان‌سازی درختان زیتون استفاده کنند تا هر سال مقداری میوه زیتون برای فروش داشته باشند.
- ۳- بازجوان‌سازی درختان زیتون به‌طور متوسط ۴ تا ۵ سال طول می‌کشد و در طول این مدت، باغداران باید با عملیات صحیح (از بین بردن تنه‌جوش‌ها، پاجوش‌ها و انتخاب شاخه‌های هدف) و شکیبایی، روند احیای درختان را مدیریت کنند.

منابع

۱. بی‌نام، ۱۳۹۶. دفتر طرح زیتون، معاونت امور باغبانی وزارت جهاد کشاورزی.
۲. زینالو، ع.ا. ۱۳۹۰. راهنمای هرس بازجوان‌سازی زیتون. سازمان جهاد کشاورزی استان قزوین. چاپ اول. ۳۲ صفحه.
۳. صادقی، ح. ۱۳۸۱. کاشت، داشت و برداشت زیتون. انتشارات نشر آموزش کشاورزی. کرج. ایران. ۴۰۳ صفحه.